

Studentská zpráva z konference

Screen Industries in East-Central Europe III: Industrial Authorship, Olomouc, 29. listopadu až 1. prosince 2013

Výroční konferenční setkání Screen Industries in East-Central Europe se v letošním roce přesunulo z půdy Masarykovy univerzity do reprezentativního prostředí bývalého jezuitského konviktu, kde sídlí Umělecké centrum Univerzity Palackého. Univerzitní prostory zaplnili konferenční účastníci z řad hostujících přednášejících, akademických pracovníků, badatelů, filmových profesionálů i mnoha studentů. Přednesené příspěvky umožnily účastníkům získat rychlý vhled do problematiky spjaté s průmyslovým autorstvím a vytvořit si představu o aktuálních výzkumných projektech týkajících se regionu.

Během prvního ročníku Screen Industries in East-Central Europe Conference (2011) byl přednášejícím při volbě témat jejich příspěvků ponechán relativně volný prostor, definovaný jen obecným rámcem filmového a televizního průmyslu. Limitovalo je pouze regionální zaměření konference, které ovšem už během následujícího roku nebylo považováno za nepřekročitelnou hranici a přispěvatelé seznamovali posluchače i s vybranými otázkami lokalizovanými mimo země střední a východní Evropy. Druhý ročník konference se ale více vymezil tematicky, a to tak, že se zaměřil na kulturní politiku a politickou kulturu. Doplnkovou sekcí loňské konference byl workshop projektu FIND zaměřený na scenáristiku, což konanou akci ztrátlivnilo a rozšířilo co do počtu dní. Jako téma letošního ročníku konference bylo zvoleno průmyslové autorství ve filmu a televizi. Konference tak oproti předchozím dvě-

ma ročníkům přinesla mnohem užší pohled na jednu zvolenou problematiku. Příspěvky přednášejících shrnuly základní teorie autorství, představily poznatky nové a nastínily možnosti badatelských výzkumů souvisejících s autorstvím.

Samotné konferenci předcházela český den zaměřený na aktuální filmologický výzkum (28. listopadu). Debatovalo se o nedostacích v současném vymezení oboru filmové vědy, reflektovaly se posuny tohoto oboru dané vývojem ve světě a následná proměna studentských profilů. Jednotlivé katedry přispěly do diskuze otázkou možných cest dalšího směřování a zhodnotily své dosavadní badatelské projekty. Zaměstnanci Národního filmového archivu posluchače seznámili s možnostmi jednotlivých specializovaných pracovišť. Pro studenty, kteří měli konferenci zapsanou jako univerzitní kurz, byla dále určena přípravná přednáška Andráse Bálinta Kovácsa z budapeštské Univerzity Loránda Eötvöse. Tento renomovaný přednášející s výbornými prezentačními schopnostmi uvedl studenty do problematiky autorství a nastínil historický vývoj jednotlivých teorií.

András Bálint Kovács zaujal publikum i svou „keynote“ přednáškou, kterou nazval „Shot Scale Distribution and Authorship“. Představil svůj zatím nepublikovaný statistický výzkum, na němž asistovala skupina univerzitních studentů. Dva roky společně analyzovali každý záběr vybraných filmů Antonioniho, Bergmana a dalších režisérských osobností a sbírali k nim statistická data

o specificky vymezených stylistických vlastnostech, jak se projevovaly v jednotlivých sekundách filmů. Kovács se zaměřil na vztah mezi volbou velikosti záběru a autorstvím a došel k empirickému potvrzení domněnky, že Antonioniho filmy jsou určeny jeho autorskou osobností, neboť napříč jeho filmografií se dají pomocí statistických dat nalézt etapy, ve kterých pracoval s frekvencí velikostí záběrů koherentním způsobem. Kovács si však byl zároveň vědom, že záběrování je pouhou technickou nezbytností, a tak v závěru sám polemizoval nad výsledky výzkumu, k čemu povedou a jaká by mohla být další uplatnění.

Druhý keynote, nazvaný „The Past Is a Foreign Country? (Re)creating Vanished Worlds in European Production Design“, přednesl Ian Christie z Birkbeck College. Ve své přednášce se Christie zabýval otázkou reprezentace minulosti z pohledu nové metody historické interpretace v umění a médiích. Navrhl eklektickou metodologii zkoumání filmového prostoru, vycházející mj. z analýzy zrakových a mozkových procesů při sledování filmu. Christie upozornil na výsledky zkoumání lidského oka, které při sledování filmového záběru zaujme něco ihned, a něčemu nevěnuje naopak pozornost téměř vůbec. V průběhu přednášky shrnul poznatky o úspěšných historických filmech (CABIRIA, BEN HUR, ANDREJ RUBLEV, MARKETA LAZAROVÁ, PÁN PRSTENŮ a další) a zasadil je do širšího kontextu dějin 20. a 21. století, kdy kinematografie umožnila velkolepě oživovat minulost. Christieho otázky se tak vrátily k tématu konference, neboť nahlížel na film jako na kolektivní dílo a hledal vztah mezi autorstvím a produkčním designem (filmovou architekturou).

Dvojici keynote přednášek Kovácsa a Christieho doplnila Dina Iordanova z University of St. Andrews. Její příspěvek „Oscars® Little Brothers: Europe and the Politics of Invisibility“ ostatní předčil vynalézavostí a snahou vyburcovat posluchačovu pozornost. Iordanova započala svou přednášku ukázkou proslovu Jana Svěráka při přebírání Oscara za film KOLJA, čímž oslovila domácí publikum, a dále prokládala výklad kvízem

na téma, kolik posluchačů pozná současnou středo- či východoevropskou filmařskou osobnost na fotografii. Tato situace zaujala nejednoho konferenčního účastníka, neboť, jak se ukázalo, řada posluchačů z publika filmaře na fotografii znala podle jména a jeho filmografie, nikoli však již podle jeho tváře. Iordanova tak demonstrovala fenomén viditelnosti, na kterém se do jisté míry podílí sám filmař například prostřednictvím internetových kanálů. Mezi faktory (ne)viditelnosti evropských filmařů dle Iordanové patří kontext a podmínky národní a regionální filmové kultury, dále sociokulturní narativy, migrační trajektorie a mediální přítomnost, kritika, kontroverze a ocenění. Iordanova na závěr svého příspěvku zdůraznila, že výzkum zarámovaný do národních kinematografií ji omezuje, a že naopak upřednostňuje širší pohled na filmové dějiny, který neopomíná koprodukční a distribuční vztahy mezi státy.

Konferenční příspěvky kratšího rozsahu byly dále seskupeny do panelů nazvaných: (Post)socialistická televize, Radikální autorství, Kulturní hnutí a politika (trans)národnosti, Skupinové a institucionalizované autorství, Lapení v historii: produkce a čtení autorského stylu a na závěr Politická historie, autorství a non-fikce. Již ze zmíněných panelových titulů lze vyčíst tematickou a přístupovou rozmanitost, kterou konference zprostředkovala. Panel zaměřený na televizní produkci zahrnoval především příspěvky historické, které posluchače obohatily o poznatky z prostředí československé, jugoslávské, rumunské a ukrajinské televize, ale i příspěvek teoretický, zabývající se titulkovou výstavbou televizního seriálu z pohledu autorského.

Panel s názvem Radikální autorství obsáhl příspěvky od ženského autorství a feministické estetiky v české kinematografii přes osobnost Andrzeje Żuławského, překračujícího svou autorskou tvorbou národní hranice, až po uvažování o autorství ve smyslu značky. Poslední zmíněný příspěvek Balázse Vargy o autorství jako průmyslové značce používané distribučními společnost-

mi načrtl procesy kanonizace tvorby Bély Tarra. Přednášejí tak na závěr trefně poznamenal, že Tarrovy filmy jsou kulturní elitou oslavovány, nicméně publikem příliš neregistrovány. Narazil tak na typ autorství, který s sebou nese auru fanouškovského oceňování, založeného na šeptandě, a ne na vlastní divácké zkušenosti.

Následující panel zabývající se kulturními hnutími a politikou (trans)národnosti otevřel Francesco Pitassio, který přednesl příspěvek o migrujícím neorealismu a způsobu distribuce autorství mezi filmaři. Francesco Di Chiara navázal na svou loňskou přednášku o koprodukční spolupráci Itálie s bývalou Jugoslávií a zaměřil se na autorství ve filmech sociálního realismu. Na tuto problematiku navázal Constantin Parvulescu, který se zaměřil na socialistický realismus jako styl popírající individuální autorství. Pragmatičtější orientovaný referát přinesl Olof Hedling z Lundské university, který se zamýšlel nad druhý autorského diskursu a jeho následným vlivem na veřejnou podporu národní kinematografie.

Skupinovým a institucionalizovaným autorstvím se zabývaly příspěvky historicky lokalizované do Sovětského svazu a Československa v poměru tři ku jednomu. Sergej Kapterev přednesl zapálený referát o filmové kariéře Michaila Kalatozova, který balancoval mezi individuální a sovětskou „korporátní“ tvorbou. Maria Belodubrovskaya hovořila o tzv. bezsyžetovosti jako pojmu používaném sovětskými zastánci socialistického realismu, kteří kritizovali filmy, v nichž přetrvávaly stopy dřívější avantgardní poetiky. Gabrielle Chomentowski navázala polemikou o skupinové filmové praxi v SSSR, která se v mnohém lišila od pracovních teorií načrtnutých na papíře. Ukázala tak, jakou cestou se vyvíjela individuální a kolektivní tvorba v podmínkách centrálně řízeného průmyslu. Blok příspěvků uzavřel Petr Szczepanik, který navázal na svůj předloňský výstup o státně socialistickém modu produkce — tentokrát se nicméně nevěnoval dramaturgii, nýbrž filmovým skupinám v producentském smyslu.

Panel metaforicky nazvaný „Lapení v historii“ uvedl směsici biograficky laděných příspěvků. Radomír Kokeš představil svůj výzkum stylu v české němé kinematografii. Na příkladu Karla Lamače demonstroval stylotvorné postupy, které se blížily a jindy vzdalovaly klasickému stylu podle toho, s kým Lamač zrovna spolupracoval. Marcin Adamczak demonstroval možnosti autorské práce ve státně socialistické kinematografii na případu filmů Andrzeje Wajdy z 50. let. Milan Hain poskytl posluchačům medailónky Huga Haase a na něm poukázal na produkční praktiky Haasovy nezávislé produkční společnosti v USA 50. let. Blok příspěvků uzavřela Grażyna Świątochowska, která se zabývala distribučním trhem a rolí DVD přebalů s přihlédnutím k československé nové vlně.

Závěrečný panel navázal na tematiku předchozích konferenčních ročníků, když se zabýval politickou historií, autorstvím a non-fikcí. Mirosław Przyłipiak poskytl teoretický background pro studium autorství v dokumentární kinematografii a demonstroval to ukázkami filmů Pawła a Marcela Łozińskich. Příspěvek Lucie Česálkové seznámil posluchače s vlivy zadání a smluvních podmínek na výsledné krátkometrážní dílo vzniklé v produkci Krátkého filmu. A jak letošní ročník konference začal českým dnem, tak i českou sekcí skončil. Úplný závěr přinesl vitální pohled tří českých producentů na téma autorství, autorských práv a ožehavou problematiku pirátství.

Třetí ročník Screen Industries In East-Central Europe ukotvil konferenci již jako pravidelně konanou událost, která umožňuje vzájemně si předávat aktuální poznatky, živě reagovat konstruktivní kritikou či si neformálně pohovořit s kolegy v oboru. Ze studentského pohledu bych zdůraznila, že se jedná o formu efektivní výuky, během které si upevníte dosavadní znalosti, rozšíříte je o nové souvislosti a seznámíte se s řadou významných přednášejících představujících svá badatelská zaměření. Mezinárodní povaha pří-

spěvků a jejich progresivní přístupy podněcují pozornost, vybízí k diskuzi a přináší nejen studentům inspirační potenciál k vlastním pracím.

Eliška Malečková

(studentka 3. ročníku magisterského programu
Teorie a dějiny filmu a audiovizuální kultury,
FF MU)